

Hollós Máté

IDŐ, SZÁMÍTÁS, AVAGY A ZENE(SZERZŐ) JÖVŐJE

[IDŐSZÁMÍTÁSUNK SZERINT]

2018-09-21 | **ESSZÉ, IDŐSZÁMÍTÁSUNK SZERINT**

Hajdan a zene naprakész termék volt. A napi sajtótól csak az különböztette meg, hogy az igazi mesterek keze alól nem avuló tartalom került ki. Mondják: nincs avíttabb, mint az előző napi újság. De azt nem, hogy az volna a concerto vagy kantáta... Mi nem fakult meg? A D-dúr hangnem? A gyors-lassú-gyors tételrend? A menüett 3/4-es metrumba? Voltaképp nem is az előző napi (heti, évi) *tartalom* nem avult el, hanem a *megmunkálás* mívessége, fantáziadússága. S mégis: az alkotó szemfödele be- és eltakarta az egész életművet.

a szakma titka

Ki akart volna tavalyi szimfóniát vagy misét hallgatni, vagy olyan szerző alkotását, aki nincs jelen, nemhogy a teremben, de az előadók között? A néhai mester zsenialitása a szakma titka maradt. 1750 után a Bach-név Carl Philipp Emmanuelt vagy Johann Christiant jelentette, hogy csak a két legismertebb zeneszerző Bach-fiút említsük. Így volt ez – s persze, nemcsak Johann Sebastiannal, hanem mindenivel – „az első régizenész”, Mendelssohn megjelenéséig,

aki feltámasztotta a *Máté-passiót* 1829-ben, egy olyan kor hajnalán, amely először lett kíváncsi a múlt zenéjére, kiemelte a művet a napi használatból, s a „felolvassuk a mai újságot” hozzáállásból átlépett a „mit hagytak ránk eleink” szemléletbe. Közben az épületek – ha nem pusztultak el tűzvészben vagy háborúban – megmaradtak, bennük a festmények, szobrok. Ezeken is nyomot hagyott az idő, de az emberek szeme előtt élhették túl alkotójuk halálát. A könyvnyomtatás is elkezdte az irodalmi múlt feltárását, legtovább tehát a zenetörténet sorolta hátra „klasszikusait”.

Ma már ez meseszó. Az ellenkezője igaz. Ha a művészi zenében tallózunk, bő fél évezred választéka vesz körül a rádióból, a lassan muzeálissá váló hordozókról, s a helyükbe lépő „felhő”-ből. Hogy mit írnak ma a zeneszerzők, kevesen követik, a legtöbben riadtan elutasítják, itt-ott még sikk is a modernség megvetése (tekintet nélkül arra is, hogy valóban avantgárd vagy épp posztmodern napjaink zenéje). Néha kellemesen csalódnak a véletlen élmény hatására, de az általános előítélet megmarad. Miben reménykedhet a mai komponista? Ő is az utókorban bízik? De hiszen neki a mai hallgatósággal volna dolga!

A mostani közönség azt hiheti, Mendelssohnék után hipp-hopp előállt a mai helyzet. Nem. Sőt, Bach felfedezése nem a barokkot hozta előtérbe, hanem a klasszikát. Beethoven, az előremutató bécsi klasszikus, aki révészként átvezet a romantika túlsópartjára, majd a 19. század Mendelssohn-kortárs és -utód zeneszerzői töltötték be a hangzó teret. Ne térjünk most ki a könnyű műfaj 19. századi megteremtésére és 20. századi térhódítására, maradjunk a német „ernste Musik” fordításaként használt, ügyetlen elnevezésünk szerint a komolyzenénél. A ma hallgatósága immár otthonos a korai klasszika, sőt a barokk, benne a kora barokk nagy- és kismestereinek munkásságában, s nem is képzelem, hogy nagyapái korában Vivaldi is ismeretlen volt! Ha valakinek a második világháború előtti évtizedekben *A négy évszak* hallgatására támadt kedve, legföljebb a kottát olvasgathatta, már ha megtalálta, de nem játszották koncerten, nem vették korabeli „normál” (nem mikrobarázdás) lemezre. A háború után fokozatosan került elő a 18. század muzsikája, s bizony, ha meghallgatjuk a kor legjelesebb, máig nagyon tisztelt művészeinek felvételeit, más „stiláris játékszabályokról” tanúskodnak, mint amit a barokk interpretációs irodalma alapján korhűnek tartott előadásokból az 1970-es évek óta megszoktunk. Az ismeretanyag, s nyomában az élő, illetve hangfelvételen rögzített repertoár fokozatosan tágult a múlt felé, revelációt okozva a 20. század második fele hallgatóságának a Bach előtti, sőt, a középkori zenével, egészen a gregorián éneklésig menően. Egyre többet tudunk a hagyományban „némának hitt” görög zenéről. Vajon egy napon az is műsorra kerül? Kívánom, de félek is: abból a tortából vág ki egy szeletet, amelynek egyre kisebb karéja marad a jelen alkotói számára.

táguló és mélyülő kilátás

Amint a populáris szórakoztató zenét, hagyjuk e gondolatmenetben figyelmen kívül a távoli kontinensek népi és udvari zenéjét (Indiától Japánon át Indonéziáig,

Afrikáig), noha hatásuk nem megkerülhető az európai zenekultúrában.

Megtermékenyítették az 1889-es párizsi világkiállításnak a francia forradalom centenáriuma a globalizáció korai szeleitől felfrissülő, forradalmi szellemű alkotóit

és közönségét, s egy évszázadon át táguló és mélyülő kilátást nyitottak a zárt burkát a történelemben először lelkesen felpattintó Európa számára egy hangkészletében, időkezelésében, formaigényében gyökeresen eltérő zenei világra.

Időszámításunk szerint ott tartunk, hogy az ember mindent hallgat, ami a füle közelébe ér, márpedig minden odafér, ha akarja, az internet korában egyre korlátlanabban. Képzeletbeli grafikonunkon keressük meg azt a szinte vonalnak látszó ékecskét, ami a ma írt művészi zene fogyasztását mutatja. Semmilyen kapcsolat nincs hát az alkotó és a befogadó között? A zeneszerző és közönség között? Már nem is mertem a birtokragot hozzáilleszteni: közönsége. Hát még azt írni: a közönség – még kevésbé ahogyan a barokkban volt, a *közösség* – zeneszerzője. Amikor Bach megírta a *Máté-passiót* Lipcse Tamás-temploma számára, az a néhány száz ember az ő és művei közönsége volt. S mivel ő volt a templom karnagya, a lipcseieknek meg ő volt a zeneszerzője. Ma nincs ilyen egymásra utaltság, ilyen összetartozás. Ez nem is baj. Hiszen bármelyik zeneszerzőnek az egész világ a közönsége. Ha egy kis ország rádióállomása leadja egy darabunkat, a lipcsei templom közösségénél nagyobb számú hallgatóság követi. S ha három rádió adja le a felvételt, azokban a percekben akár három ország zeneszerzőjének is érezhetjük magunkat.

Szomorúak legyünk hát vagy boldogok? A világhírű komponista, akinek műveit – rangjukon, vagy néha rangjukon felül – sokfelé viszi el a kiadók promóciója, az internet korában százszor jobb helyzetnek örvendhet, mint felülmúlhatatlan elődei. A kismester, aki egykor egy kisváros Kapellmeistereként – ha nem is püspöke, de – „lelkésze” tudott lenni adott nyájának, ma lasszóval fogdossa össze a közönség-nyáját, s a jogvédelem intézményrendszerén keresztül – ez Bachnál és elődeinél még nem is létezett – próbálja begyűjteni a megélhetést, amellet, hogy – akár Bachék, s egykor mindenki – mást is végez: tanít, előadó-művészkedik. De mi a közvélekedés? Kerüljük el a jogvédelmet, ne fizessük be a jogdíjat, valamint a hang- és képhordozók okozta jogdíjhátrány fair kompenzációját, töltögessünk le mindent a hálóról, mert „a kultúra közkinccs”. S mivé alakul a koncert? Arisztokraták asztali zenéje és templomi szolgálat után született csak meg ez a műfaj, a széksorokban szépen felöltözött – a művésznek és a művészetnek ezzel is tiszteletet nyilvánító – hallgatóság (jó esetben) figyelmes, közben társasági-társadalmi eseményként is funkcionáló együttlétévé, közös műélvezetévé. Ma már azonban nem is koncert, ami elé nem írhatjuk a rendhagyó jelzőt: ezt a programot a kőfejtőbe, azt az uszodába, amazzt a kimustrált

vasútállomásra visszük, itt babzsákon ülünk, ott kukoricán térdepelünk – csak hogy érdekesebb legyen. Viszolygunk a polgári társadalomtól. Folyton áthelyezzük az ágyat a szoba másik sarkába, mert emitt nem működik jól a házasetlet...

műanyag székes helyiségek

Vannak, sőt egyre épülnek gyönyörű, akusztikailag kitűnően működő hangversenytermek, de mai zenét ritkán mernek még szendvicsprogramba is kitűzni. A ma szerzőjének maradnak a műanyag székes helyiségek. (Már ülni is kényelmetlen, nem hogy hallgatni...) És töprengünk, milyen lesz a hangverseny 30, 50 év múlva. Lehurrogom magamban a hagyománykedvelőt. Rendben, keressük tovább az ágy helyét a szobában.

De hogyan születik majd meg a gyerek, a zenemű? Milyen tartalom, milyen hangzásvilág ragadja meg a mai és a 30, 50 évvel későbbi közönséget?

Időszámításunk szerint *ez a kérdés*. Mit nem tudunk eléggé: azt, hogy *mit* kellene írni, vagy azt, *hogyan*? Hogy kik vagyunk, mi, szerzők, vagy ki a mi közönségünk? Bach nem gondolkozott az utókoron. Tudta: a szemfödél mindent betakar. (De jó, hogy rosszul tudta!) Ma a holnapot, nemhogy a holnapután sem megérő komponista is az utókorra apellál. De ki ismeri az utókort?

kép | shutterstock.com

Cselik Ágnes

A RETTENET TÜKRE

RAFAEL TRUJILLO DIKTATÚRÁJA AZ IRODALOMBAN

2018-09-07 | **ESSZÉ**

Rafael Leonidas Trujillo Molina 1930–1961 között a Dominikai Köztársaság vezetője volt, minden hatalom az ő kezében összpontosult. Trujillo kötelező eposzi jelzői: Főnök, Jótevő, Generalisszimusz, Vezér, Államférfi, a Köztársaság Megalapítója, az Emberiség Példaképe, igazi „Apa”, a Nemzet Atyja; de gúnynevein emlegették: Kecske, Kítűző, Fenevad. Uralkodása idején a mindent személyesen kontrolláló, eldöntő vezér